

บทปริทัศน์หนังสือ

การขยายอำนาจของอัตตาอเมริกัน
ไปจนถึงการล่มสลายของการวิเคราะห์
บำบัดแบบ Freudian/Lacanian ในฝรั่งเศส :
Elisabeth Roudinesco, *The Sovereign
Self Pitfalls of Identity Politics*,
(Cambridge: Polity Press, 2022)

ธเนศ วงศ์ยานนาวา

Elisabeth Roudinesco นักประวัติศาสตร์ที่มีผลงานเกี่ยวกับจิตวิเคราะห์มากมาย รากฐานจิตวิเคราะห์ก็เป็นอะไรที่อยู่ในบ้านตั้งแต่เด็ก แม่ของเธอคือ Jenny Aubry แพทย์ผู้ต่อมาสนใจจิตวิเคราะห์และศึกษาจิตวิเคราะห์ผ่าน Anna Freud ก่อนที่จะย้ายมาเป็น Jacques Lacan การที่ Elisabeth Roudinesco มีผลงาน *Jacques Lacan: An Outline of a Life and History of a System of Thought* (1997) ชีวประวัติของ Jacques Lacan อันเป็นหนึ่งในผลงานด้านจิตวิเคราะห์ของฝรั่งเศสจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร เพราะเธอยังรู้จัก Lacan เป็นการส่วนตัว นอกจากนั้นก็ยังปฏิบัติการรักษาหรือทำงานด้านคลินิก (clinical) อีกด้วย แม้ว่าในระยะหลังๆ จะทิ้งการปฏิบัติไปแล้วก็ตาม

ส่วนทางแม่ของ Elisabeth สืบเชื้อสายมาจาก Louis Emile Javal เชื้อสายยิว ตระกูล Javal เป็นหนึ่งในตระกูลยิวที่มีบทบาทสำคัญในฝรั่งเศสและยุโรปในธุรกิจด้านต่างๆ เช่น อุตสาหกรรม การเงิน เป็นต้น ในขณะที่ฝ่ายพ่อของแม่นั้นก็เป็นโปรเตสแตนต์ ส่วนพ่อ Alexandre Roudinesco ก็เป็นหมอที่มีพื้นเพมาจากโรมาเนีย แต่ก็ไม่เคยยอมรับศาสนาไม่ว่าจะเป็นยิวหรืออะไรก็ตาม วิถีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสคือสิ่งที่ได้รับการยึดมั่น (p. 1) แต่พ่อของ Elisabeth ก็ไม่ได้ชื่นชมจิตวิเคราะห์ เพราะฉะนั้นอิทธิพลทางสายแม่จึงมีบทบาทต่อชีวิตของนักประวัติศาสตร์ผู้นี้

ภูมิหลังทางการศึกษาของ Elisabeth นั้นก็อยู่ในแวดวงนักวิชาการหรือปัญญาชนคนสำคัญๆ ของฝรั่งเศส เช่น ปริญญาโทก็มี Tzvetan Todorov เป็นที่ปรึกษา พร้อมกันกับการได้ร่ำเรียนกับปัญญาชนคนสำคัญ ๆ ของวงการประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส Michel de Certeau เป็นต้น ในระดับปริญญาเอกก็มีนักประวัติศาสตร์ผู้ทรงอิทธิพลคนสำคัญของฝรั่งเศสหลังสงครามโลกครั้งที่สอง Michelle Perrot เป็นหลัก โดยกรรมการเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีผลงานในมิติต่างๆ มากมาย Alain Corbin Dominique Lecourt Jean-Claude Passeron Robert Castel และนักจิตวิเคราะห์ Serge Leclair ผู้เคยผ่านการบำบัดกับ Jacques Lacan

ในฝรั่งเศสจิตวิเคราะห์แตกต่างไปจากจิตวิเคราะห์ในอังกฤษและอเมริกา จิตวิเคราะห์ในฝรั่งเศสไม่ได้เป็นแค่เรื่องของ การบำบัดและคลินิก แต่เป็นเรื่อง

ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้วย จิตวิเคราะห์แยกไม่ออกจากปรัชญา เช่น ผลงาน *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation* (1965 ภาษาฝรั่งเศส) (1970 ภาษาอังกฤษ) โดย Paul Ricouer เป็นต้น ในทศวรรษ 1960 ปัญญาชนฝรั่งเศสหลงใหลในความคิดเรื่องจิตวิเคราะห์เป็นอย่างมาก ถ้าเปรียบเทียบกับโลกภาษาอังกฤษแล้ว Freud ในฝรั่งเศสไปไกลกว่ามาก โดยมีมือของ Jacques Lacan ผู้เป็นหนึ่งในนักคิดสายโครงสร้างนิยมที่เทียบชั้นกับ Claude Levi-Strauss และ Roland Barthes เป็นต้น ในความเห็นของ Roudinesco การเป็นฟรอยเดียน (Freudian) ในฝรั่งเศสเท่ากับลากองเนียน (Lacanian)

ถึงแม้ว่าชีวิตทางการเมืองของ Elisabeth Roudinesco จะเติบโตกับฝ่ายซ้าย จิตวิเคราะห์ช่วยให้ Elisabeth Roudinesco เข้าใจตัวเองมากขึ้นดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ กรอบความคิดแบบ Lacanian ยึดโยงอยู่กับฝ่ายซ้าย แต่กรอบความคิดทางการเมืองของเหล่านักจิตวิเคราะห์นั้นเป็นอนุรักษนิยม รวมไปถึง Lacan และ Freud โดย Lacan ยืนยันว่า Freud ไม่มีวันที่จะเชื่อในความก้าวหน้า (progressive) ส่วน Jacques-Alain Miller เห็นว่า Lacan ยอมรับว่า “เขาไม่ใช่ฝ่ายก้าวหน้า เขาไม่เชื่อในความก้าวหน้า สำหรับ Lacan แล้ว ประวัติศาสตร์เดินไปแบบวงกลม” “เขาไม่ใช่พวกก้าวหน้า เขาก็ไม่ใช่อนุรักษนิยมและในเวลาเดียวกันเขาก็ไม่ได้เชื่อในการเปลี่ยนหมดทุกส่วน เพราะเขาเชื่อว่าถ้าคุณทิ้ง master หนึ่งหรือทำลาย master อื่นหนึ่งทิ้ง ต่อมาก็จะมี master คนใหม่”¹

Roudinesco ก็เหมือนกับเหล่าผู้คนบางกลุ่มที่ยืนหยัดในหลักเสรีนิยมด้วยปฏิเสธการเมืองอัตลักษณ์ (identity politic) ที่แสดงลักษณะ ‘tribalism’ เพียงแต่เธอไม่ได้ใช้คำๆ นี้แบบ Amy Chua หรือคนอื่นๆ เป็นต้น โดยเธอเห็นว่า “ไม่มีอะไรถดถอย (regressive) จากอารยธรรมและเรื่องทางสังคมมากเท่ากับการแสดงตัวกับลำดับชั้นของอัตลักษณ์และการเป็นสมาชิก” (p. 6) “ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์แบบไหน เช่น รัฐประชาชาติ ศาสนา เป็นต้น เพราะ “ไม่มีอัตลักษณ์ใดที่สมบูรณ์” (p. 2)

¹ Jacques-Alain Miller: “Lacan Foresaw the Global Domination of Capitalism”, <https://www.amp-nls.org/nls-messenger/jacques-alain-miller-lacan-foresaw-the-global-domination-of-capitalism/>.

แต่ Roudinesco ยอมรับว่า “หลักราวาสนิยม (secularism) เหนือกว่าหลักอื่น ๆ ในการมีเป้าหมายของการคุ้มครองเสรีภาพของจิตสำนึก” แต่ “หลักราวาสนิยม” ย่อมไม่ใช่ “ศาสนาใหม่” หลักการเรื่องความเป็น “สากล” จะต้องเป็นที่เข้าใจกันก่อน ดังนั้นเธอจึงสนับสนุนกฎหมายห้ามสวมผ้าคลุมของอิสลามในโรงเรียนในปี ค.ศ. 1989 (p. 4) ตามแนวทางการปฏิวัติฝรั่งเศสและการแยกศาสนาออกจากการเมืองของฝรั่งเศสที่จะต้อง “ปกป้องโดยไม่ต้องคิดถึงต้นทุน” (defended at all costs)

ปฏิบัติการของรัฐฝรั่งเศสหมายถึงการแยกเด็ก ๆ ออกจากค่านิยมอัตลักษณ์ ที่สร้างขึ้นมาโดยครอบครัวที่ยึดมั่นในศาสนาของตน (p. 5) เมื่อรัฐฝรั่งเศสต้องการสร้างอัตลักษณ์ของสาธารณรัฐก็ทำให้เกิดความแย้งชิงอัตลักษณ์ระหว่างรัฐฝรั่งเศสและครอบครัวของเด็ก ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การผูกขาดอัตลักษณ์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสด้วยการพรากเด็ก ๆ จากอำนาจของครอบครัวหมายถึงความขัดแย้งกับอัตลักษณ์แบบอื่น ๆ Roudinesco แสดงความขัดแย้งเหล่านี้ไว้ในหนังสือเล่มนี้ ผ่านมิติตั้งแต่เพศ หลังอาณานิคม มิติที่เป็นส่วนตัดของอัตลักษณ์ต่าง ๆ (intersectionality) เป็นต้น “อัตลักษณ์ที่ป่าเถื่อน” (barbaric identitarian) เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อการขยายตัวของ “โลกาภิวัตน์ของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ” จนนำไปสู่ความหวาดวิตกต่อการสูญสิ้นของ “ความแตกต่างทางเพศ” (sexual difference) อำนาจอธิปไตย พรหมแดน ครอบครัว พ่อ แม่ ความเกลียดชังที่มีต่อ LGBTQ+ คนต่างชาติ และอาหรับ เป็นต้น (p. 5)

การขยายตัวของโลกาภิวัตน์คือการขยายตัวของความคิดแบบแอ่งโกล-อเมริกัน โดยมีหัวเรือใหญ่คือสหรัฐอเมริกา ดังนั้น “ความวิตกกังวลเรื่องอัตลักษณ์” จึงต้องกลับไปดูที่อเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยอันเป็นพื้นที่จะได้ฟัง “autofiction” หรือ “การวิเคราะห์ตัวเอง” (self-analysis) (p. 25) พลังทางความคิดของอเมริกันเปิดทางให้กับสถานะทางการเมืองกับ ‘queer’ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของ Judith Butler ยิวผู้ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก Michel Foucault และ Jacques Derrida

แต่สำหรับ Roudinesco ก็พัฒนาความคิด “แปลกๆ ใหม่ๆ หหมด” (totally foreign) เกินไปกว่านักปรัชญาฝรั่งเศสทั้งสองจะเข้าใจ โดยเสนอว่าทั้ง Foucault และ Derrida ต่างไม่ได้นิยมชมชอบกับการเคลื่อนไปทางอัตลักษณ์ (identitarian drift) (p. 78) การเดินทางข้ามมหาสมุทรของความคิดฝรั่งเศสตั้งแต่ครึ่งหลังของทศวรรษ 1960 ย่อมกลายพันธุ์ได้เสมอ กรอบความคิดของ Butler ในทางการเมืองนั้นก็ปฏิเสธแนวทางของรัฐฝรั่งเศสในเรื่องผ้าคลุม (p. 30) จุดยืนของ Butler จึงแตกต่างไปจาก Roudinesco

กรอบความคิดแบบ ‘deconstruction’ ที่ถูกสร้างขึ้นมาในปี ค.ศ. 1967 นั้นได้รับความนิยมอย่างมากในสหรัฐอเมริกา โดยเข้าไปอยู่ใน ‘studies’ ต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา เป้าหมายสำคัญก็คือการวิพากษ์และการทำลายศูนย์กลาง (decentring) ด้วยพลังของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (multiculturalism) ที่บีบรัด (imposed) ด้วยการเมืองอัตลักษณ์ของสังคมอเมริกันก็ทำให้การทำลายศูนย์กลางต่างๆ เบ่งบาน ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านอำนาจผู้ชายเป็นศูนย์กลาง หรือจะเป็นตะวันตกเป็นศูนย์กลาง (p. 76) ความหลากหลายของ “กลุ่มชาติพันธุ์แบบเข้มข้น” (hyper-ethnicization) ในสหรัฐอเมริกา หรือ “การแยกขาดแบบรุนแรง” (hyper-separatism) ที่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนานั้นมีความเข้มข้นของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อย่างมาก แต่ “กลุ่มชาติพันธุ์แบบเข้มข้น” กลับนำไปสู่การเหยียดเชื้อชาติและการต่อต้านในเวลาเดียวกัน (p. 77)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมอเมริกันที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายแต่อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายผิวขาวโปรเตสแตนท์ทำให้คำแบบ ‘postcolonialism’ ขยายตัวอย่างมากในทศวรรษ 1980 และ 1990 พร้อมด้วยการที่นักศึกษาจากดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลกเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยของโลกพูดภาษาอังกฤษ (p. 77) ก็ยิ่งทำให้ความคิดพลังทางความคิดหลังอาณานิคมขยายตัวไปยังดินแดนต่าง ๆ

การเมืองจากวิถีชีวิตของเหล่าคนใน ‘โลกพูดภาษาอังกฤษ’ ถูก “นำเข้า” มายังฝรั่งเศส ความหวาดวิตกของ Roudinesco คือการนำเข้าสินค้าทางความคิดจากสหรัฐอเมริกา ความหวาดวิตกต่ออำนาจของสหรัฐอเมริกาที่ฝังรากลึกอยู่ในปัญญาชนฝรั่งเศสแสดงออกชัดเจนในหนังสือเล่มนี้ จาก Charles de Gaulle

จนถึงปัญญาชนฝรั่งเศสต่างตกย้ำความวิตกกังวลที่มีต่ออำนาจของสหรัฐอเมริกา แม้ว่า Roudinesco จะไม่ได้ชัดเจนเท่ากับการผลงานของ Regis Debray ที่บ่งบอกถึง อาลัยอาวรณ์ต่อการถดถอยของวัฒนธรรมฝรั่งเศสใน *Civilization How We All Became American* (2019) เพราะแค่จะทำให้วัฒนธรรมฝรั่งเศส “รอด” ก็เป็นเรื่องลำบากแล้ว

ถึงแม้ว่าการประชุมที่ John Hopkins University ในปี ค.ศ. 1966 จะเปิดทางให้กับความคิดฝรั่งเศสไหลบ่าเข้าไปในสหรัฐอเมริกา เช่น Jacques Derrida เป็นต้น นักคิดและนักต่อสู้ในสหรัฐอเมริกาเดินตามเหล่านักคิดฝรั่งเศส เพียงแต่นักคิดฝรั่งเศสในฝรั่งเศสนั้นกลับไม่มีใครได้เดินตาม โดย Roudinesco เคยถาม Derrida ว่าคนที่คิดว่าตัวเองเดินตามทางของ Derrida นั้นกลับแยกทางออกไปนั้น Derrida คิดอย่างไร? คำตอบของ Derrida ก็คือเขาไม่ได้มีหน้าที่จะเป็นตำรวจคอยตรวจตราใครอยู่ไม่อยู่บนความคิดของเขา ส่วน Lacan นั้นรู้ว่าเป็นเรื่องยากมาก ๆ ที่ใครจะสามารถ “ทอ่งแท้” (master) กับผลงานที่ต้องการตีความในงานของเขา เพราะฉะนั้น “การจะซื้อสัตย์ต่อจารีตก็จะต้องไม่ซื้อสัตย์” (p. 79) การหา ‘ความซื้อสัตย์’ จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ในการจะเข้าใจความคิดของ Lacan ไม่ได้เกิดขึ้นจากอ่านผลงานของเขาแต่เพียงอย่างเดียว การเข้าฟังการบรรยายของเขาก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ทั้งในแบบการบรรยายสาธารณะหรือจะเป็นสัมมนาของเขา ถ้าจะให้ดีก็ต้องไปจองคิวปรึกษาและบำบัดกับเขา ข้อเสนอแบบนี้เป็นความเห็นของ Michel Foucault ผู้ไม่ค่อยจะสนใจ Lacan เสียเท่าใดนัก

Roudinesco ยืนยันตลอดว่าเหล่าพวกย่ำในอัตลักษณ์ปฏิเสธ “ความคิดยุคแสงสว่าง (Enlightenment) และความก้าวหน้า (progress) ถูกอุกคนอย่าง Sartre แดมยังบิดเบือนผู้มาก่อน ไม่ว่าจะเป็น Fanon Said Foucault Césaire Surrealist Beauvoir... ถ้าจะกล่าวสั้น ๆ ภายใต้นามของสภาวะหลังสมัยใหม่ (postmodernity) ที่กลับแก่งไปในทางเลว ๆ พวกนี้ก็จะวิจารณ์ทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาจับเอาไว้” (p. 137) Roudinesco เห็นว่าการเมืองอัตลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง กำลังกลายมาเป็นรูปแบบใหม่ของการครอบงำ (domination) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐยอมปฏิบัติตามเหล่าพวกนิยมอัตลักษณ์ด้วยการเซนเซอร์ (p. 162)

ด้วยพลังของโลกาภิวัตน์ที่เป็นส่วนขยายของวัฒนธรรมอเมริกันที่ Roudinesco ยกขึ้นมาคือที่เมืองเบิร์คเลย์ แคลิฟอร์เนีย เมืองที่ทุก ๆ คนเป็น ปังเจกชน เมืองที่เหล่านักวิชาการแสดงความเป็นปังเจกชนอย่างเต็มที่ เช่น งานเลี้ยงทุก ๆ คนจะมาตามเวลาของตัวเอง เอาอาหารของตัวเองมา เช่น เป็นวีแกน (vegan) กินอาหารคนอื่น ๆ ไม่ได้ เป็นต้น การเมืองเรื่องอัตลักษณ์เป็นการเมือง ของฝ่ายซ้ายอเมริกันที่ต้องการปลดปล่อยตัวเองจาก “การต่อสู้ทางชนชั้น” (class struggle) และ “สวัสดิการสังคม” (social welfare) (p. 13)

ด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ทำให้ธรรมชาติที่พระผู้เป็นเจ้าให้มานั้น เป็นอะไรที่เปลี่ยนแปลงได้ กรอบความคิดอัตลักษณ์ทางเพศเปลี่ยนแปลงไป ในปี ค.ศ. 1955 นักจิตวิทยา John Money จากนิวยอร์ก เห็นว่าเพศ (gender) ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเกิดมาเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่เป็นเรื่องของประสบการณ์ที่ สังคมหรือ “gender without sex” (p. 14). การแยก ‘gender’ ออกจาก ‘sex’ เปิดทางให้กับ ‘transgender’ ที่เข้ามาแทนที่คำ ‘transsexualism’

การเมืองเรื่องภาษามีการทดแทนคำที่ถูกกำกับด้วยโครงสร้างอำนาจ สำหรับ ‘sex’ ก็หมายถึงการควบคุมของจิตแพทย์ ในปี ค.ศ. 1973 หลังจากการ ถกเถียงกันอย่างดุเดือดในที่ประชุม American Psychiatric Association พร้อมกับการ แจก “อักษรสี่ตัว” ในที่ประชุมจนทำให้คำว่า ‘homosexuality’ ถูกตัดออกจาก สถานะของการป่วยทางจิต หลังจาก ‘homosexuality’ เป็นคำทางการแพทย์ได้ เพียงประมาณหนึ่งศตวรรษ (p. 17)

แต่พลังของจิตแพทย์ไม่ได้หายไปไหนถึงแม้ว่าจะมี ‘anti-psychiatry movement’ ก็ตาม คู่มือสำคัญในการจัดระเบียบคนป่วยแบบ *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) โดยมี Robert Leopold Spitzer (1932-2015) จาก Columbia University เป็นพลังสำคัญ DSM นั้นทำให้จิตแพทย์ ขยายอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อม ๆ กันกับปริมาณที่เพิ่มขึ้นของอัตลักษณ์ แบบต่าง ๆ ที่ไม่อยู่ในระเบียบ (order) ปริมาณของอาการป่วยไร้ระเบียบ (disorder) เพิ่มมากขึ้น อัตลักษณ์ก็ขยายตัวเพิ่มมากยิ่งขึ้น (p. 23) พฤติกรรมที่แตกต่าง ออกไปพร้อมเสมอที่จะเป็นโรคอะไรสักอย่าง

เพียงแต่เมื่อเป็นการเมืองอัตลักษณ์ Roudinesco ก็ยกตัวอย่างคำบรรยายของ Foucault ในปี ค.ศ. 1969 ว่าเขาสงสัยคำถามที่ผู้คนอยากรู้ว่า “คุณเป็นใคร?” “พูดมาจากจุดยืนแบบไหน?” สำหรับ Foucault คำถามแบบนี้ไม่ได้แตกต่างไปจากคำถามของตำรวจผู้อยากรู้ว่าคุณเป็นใคร แต่ Roudinesco ก็ไม่ได้กล่าวว่าอะไรคือความแตกต่างไปของการเมืองอัตลักษณ์ของสหรัฐอเมริกาที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของนักคิดฝรั่งเศส ความ “สากล” ยังเป็นอะไรที่ยึดถือต่อไป วิธีเฟมินิสต์หรือการเมืองอัตลักษณ์เปิดทางไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อเสรีภาพของมนุษย์ เช่น เสรีภาพในการพูด (p. 18) เป็นต้น การแสดงออกที่เดือดดาล (rage) ไม่ว่าจะจำเป็นขนาดไหนก็ไม่ได้เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมกัน (p. 19)

Roudinesco ยกผลงาน *The Culture of Narcissism* (1979) อันโด่งดังของ Christopher Lasch มาเป็นแนวทางของการขยายตัวของ ‘sovereign self’ โดยชี้ให้เห็นถึงความหลงใหลที่มีต่ออัตลักษณ์ของตัวเองที่ดำเนินไปในฐานะของอุดมการณ์ปัจเจกชนแบบอเมริกัน (p. 7) จนทำให้มีติแบบ Oedipus Complex ไม่มีความสำคัญแบบเดิม ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องจัดการลบล้างอำนาจของพ่อ ความหลงใหลในตัวเองแสดงออกผ่านแนวความคิด ‘self-esteem’ ที่คนอื่น ๆ จะต้องหันมาสรรเสริญเยินยอความยิ่งใหญ่ของตัวเอง จนทำให้ “อัตตาของคนเหล่านี้พองโต” (inflated ego) พร้อม ๆ กันนั้นการหลงใหลในอัตตาที่ขยายตัวนี้ก็ได้กลายมาเป็น “วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ได้รับความนิยมอย่างหนัก” (cult) ในขณะที่ความแตกต่างของคนอื่น ๆ นั้นอยู่ในฐานะเป็นศัตรู “ความเป็นอื่นถูกกลืนกลาย (assimilated) ให้เป็นศัตรู” คนที่หลงใหลในตัวเองหรืออัตลักษณ์ของตัวเอง “ใช้ชีวิตในมุมแคบ ๆ ของตัวเองเพื่อต่อสู้กับศัตรู” “หลงใหลกับร่างกายของตัวเอง ต้องพยายามทำให้มีภาพลักษณ์ของตัวเองดี ยืนหยัดในความต้องการของตัวเองโดยไม่รู้สึกรู้ว่าทำอะไรผิด ต้องการฟาสซิสต์หรือความเป็นพิวริตัน (puritanism)” (p. 7)

โดยความบริสุทธิ์ (purity) ของอัตตาปรากฏในรูปของ “narcissistic individualism” ความบริสุทธิ์ที่ไม่มีใครอื่นมาละเมิด “อัตตาแบบองค์อธิปัตย์” ได้ (sovereign self) ไม่ว่าจะเป็นการกระทำหรือคำพูด ถึงแม้ว่าสังคมอเมริกันจะยอมรับความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น แต่พื้นฐานของสังคมอเมริกันก็ยังคงแอบอิงกับคริสต์ศาสนาแบบโปรเตสแตนต์ สถานะของคาทอลิกก็เป็นเพียงพวก ‘Catholic ghetto’ เพียงแต่การเมืองอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็ทำให้ิวและคาทอลิกไม่ได้เป็นปัญหาแบบเดิม เพราะมี ‘ศัตรู’ ตัวใหม่ขึ้นมาแทนที่ คนจำนวนมากของสหรัฐอเมริกาเชื่อมั่นในพระคัมภีร์ที่ดำเนินไปพร้อมกับสำนึกว่าตัวเองเหนือกว่า (superiority) ของคนขาว ผู้ปกครองและเป็นเจ้าของทาสผิวดำคือคนผิวขาว ความเป็นอเมริกันผิวขาวจึงต้านกับความหลากหลาย ถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ คนคริสต์โปรเตสแตนต์ผิวขาวเหยียดหยามคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ เสมอ (p. 142)

ด้วยความยิ่งใหญ่ของอัตตาก็ทำให้อัตตาที่ฟองโตของคนเหล่านี้ “เชื่อ” ว่าตัวเองตกเป็นเหยื่อ (victim) ของ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เมื่อทุกอย่างมีแต่ตัวเองหรืออัตลักษณ์ของแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ก็ทำให้เป้าหมายส่วนรวมก็ค่อยเสื่อมสลายลง (p. 8) “ฉันคือเหยื่อ” คือหลักคิดสำคัญ แต่การกระทำแบบนี้แทนที่จะทำลายการเหยียดผิวกลับกลายเป็นการส่งเสริม (p. 118). Roudinesco เองก็ตกเป็น “เหยื่อ” ของการขยายอำนาจของการเมืองอัตลักษณ์แบบอเมริกัน อัตลักษณ์เชื่อมโยงกับความชัดเจนของอัตตา แต่สำหรับ Lacanian แล้วความชัดเจนของอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่หาไม่ได้ เพราะอย่างน้อย ๆ ก็ต้องการอะไรที่อยู่ข้างนอกมารับรอง

ภัยอันตรายจากสหรัฐอเมริกาที่ไม่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ก็คือ บทบาทของจิตวิเคราะห์ที่กำลังอ่อนกำลังลงในด้านการบำบัด สถานการณ์ของจิตวิเคราะห์ในฝรั่งเศสไม่ได้อยู่ในฐานะภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่เหมือนเดิมอีกต่อไป การบำบัดกลายเป็นเรื่องวิชาชีพของเหล่านักสังคมสงเคราะห์และประสาทวิทยาศาสตร์ (neurosciences) พลังของประสาทวิทยาศาสตร์นั้นยากที่จิตวิเคราะห์จะต้านทานได้ ไม่เพียงแต่เท่านั้นจิตวิทยาและประชานศาสตร์ (cognitive science) ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบำบัด

สังคมฝรั่งเศสในความคิดของ Roudinesco นั้นยึดโยงกับกับความคิดแบบ Freudian อย่างมาก ความคิดของ Freud สอนกันในระดับมัธยมปลาย แต่การครอบงำของ Freud ก็ทำให้เกิดการต่อต้านด้วย การถดถอยของการบำบัดปัญหาทางจิตโดยการใช้ยา เช่น การออกตลาดของ Prozac ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987 ย่อมสะท้อนต่อเนื่องสถานะของจิตวิเคราะห์ในฝรั่งเศส แต่เมื่อเปรียบเทียบกับ การถดถอยของความคิดจิตวิเคราะห์ในโลกพูดภาษาอังกฤษแล้วฝ่ายหลังถดถอยอย่างมาก²

อเมริกันทำลายทุกอย่างที่เป็นวัฒนธรรมฝรั่งเศส ปัญหาทางจิตเป็นปัญหาทางสมอง พลังของ DSM นั้นยากที่จะปฏิเสธ จิตวิเคราะห์สูญเสียสถานะของการเป็นกระบวนการทางความคิดที่สำคัญ นักจิตวิเคราะห์ไม่ใช่ นักคิดอีกต่อไป แต่เป็นคนทำงานด้านสุขภาพจิต (mental health worker) “ประหนึ่งราวกับว่าวัฒนธรรมของฟรอยด์เย็นนั้นได้กลายมาเป็นวัตถุในพิพิธภัณฑ์”³

เมื่อเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ตามคนฝรั่งเศสว่าใครคือคนที่ทำให้เยอรมันแพ้สงคราม กว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ตอบว่ารัสเซีย มีเพียงสิบกว่าเปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ตอบว่าสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ต้นศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดคำตอบกลับเป็นสหรัฐอเมริกา ภาพยนตร์ฮอลลีวูดคืออิทธิพลสำคัญ เพลง ‘Mother’s Little Helper’ (1966) ของวง The Rolling Stones มีท่อนหนึ่งกล่าวว่า “Kids are different today, I hear every mother say” ถ้าเด็กปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีต ผู้ใหญ่ในวันหน้าก็แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ในวันนี้ สิ่งที่หลงเหลืออยู่สำหรับ Elisabeth Roudinesco ผู้เกิดในปี ค.ศ. 1944 ก็คงเป็นแค่ความทรงจำของนักประวัติศาสตร์

² Andy Wai Kan Yeung, “Is the Influence of Freud Declining in Psychology and Psychiatry: A Bibliometric Analysis”, *Frontier in Psychology*, Vol. 12, February 2021. Article 631516. doi: 10.3389/fpsyg.2021.631516.

³ Elisabeth Roudinesco, “Psychoanalysts Have Contributed to Their Own Downfall”, Saturday, Feb 9, 2019. https://www.academia.edu/38407501/Roudinesco_-_Psychoanalysts_Have_Contributed_to_Their_Own_Downfall.pdf?source=swp_share. Accessed 24 July 2024.